

Warszawa, 25.10.2021

dr hab. Kamila Miłkowska-Samul
Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej,
Wydział Lingwistyki Stosowanej,
Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Justyny Groblińskiej
pt. „Nomi delle organizzazioni non profit in Italia nella prospettiva
crematonomastica”,
napisanej pod kierunkiem dra hab. prof. Uł Artura Gałkowskiego
i prof. Carli Bagni, 2021

Przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska pani mgr Justyny Groblińskiej jest opracowaniem istotnym i przydatnym z punktu widzenia językoznawczych badań italianistycznych, gdyż podejmuje problematykę niezbyt często poruszaną w piśmiennictwie włoskim, to znaczy badania chrematonomastyczne, w tym wypadku dotyczące nazw organizacji non profit we Włoszech. Stanowi zatem przyczynek do rozwoju tego obszaru, dostarczając ciekawych wyników badań i refleksji teoretycznej.

Ocena struktury pracy

Dysertacja pani mgr Justyny Groblińskiej liczy 281 str., z czego strony 184-265 zajmuje rozdz. 12. - załącznik będący reprezentatywnym, liczącym nieco ponad 4 tysiące elementów, zestawem chrematonimów, wybranych spośród wszystkich nazw stanowiących korpus badawczy pracy. Przykładowe chrematonimy są podzielone w załączniku zgodnie z klasyfikacją zaproponowaną przez Autorkę w rozdziale 4. pt. *Analisi del corpus* oraz uporządkowane alfabetycznie.

Zasadniczy tekst pracy składa się ze wstępu (oznaczonego jako rozdział 1. i zajmującego str. 8-15), czterech rozdziałów (str. 16-148), wniosków (str. 149-152) oraz

bibliografii (str. 153-168). Następnie załączony jest spis źródeł internetowych (str. 169-178), w tym tych, skąd zaczerpnięto wiedzę na temat organizacji non profit, których nazwy składają się na korpus.

Przy okazji warto wskazać na trudności sygnalizowane przez Autorkę w skompletowaniu korpusu nazw, wynikające z braku spójnego rejestru organizacji non profit na poziomie narodowym i konieczności poszukiwania spisów przygotowywanych na mniejszą skalę, regionalnie, nie zawsze łatwo dostępnych, publikowanych w Internecie. Liczba zgromadzonych nazw świadczy o rzetelności badawczej Doktorantki.

Na kolejnych stronach rozprawy znajdujemy listę akronimów stosowanych w pracy, wykaz grafik, tabel i wykresów (str. 180-183). Po wspomnianym załączniku z autorskim wyborem analizowanych nazw znajdują się streszczenia w języku włoskim, polskim i angielskim (str. 266-281), które zamykają rozprawę.

Struktura pracy jest logiczna, zawiera wszystkie elementy wymagane w przypadku prac naukowych. Układ dysertacji w satysfakcjonujący sposób realizuje wyrażony w tytule temat, jakim są nazwy organizacji non profit we Włoszech w perspektywie chrematonomastycznej. Zachowano odpowiednią proporcję pomiędzy częścią teoretyczną i analityczną oraz wnioskami.

Merytoryczna ocena pracy

W mojej ocenie pani mgr Justynie Groblińskiej bardzo skutecznie udało się osiągnąć zamierzony cel, jakim była chęć wypełnienia luki w literaturze onomastycznej, jak pisze we wstępie, a konkretnie „chęć uzupełnienia dorobku chrematonomastyki o możliwie jak najszerze opracowanie nazw włoskich organizacji działających w sektorze non profit” (str. 271). Wstęp doprecyzowuje przedmiot badań, korpus (liczący 113 595 jednostek nazewniczych) i sposób jego konstrukcji, cele i metodologię pracy.

Jeśli chodzi o stronę metodologiczną, Autorka proponuje pojęcie bardzo eklektyczne, co daje dużo możliwości, ale jednocześnie jest dość ryzykowne. Jak zapowiedziano we wstępie, to ujęcie polimetodologiczne, by użyć terminu Autorki, zakłada przede wszystkim zastosowanie podejścia synchronicznego, jakościowego i interdyscyplinarnego, jednak uzupełniając je o elementy ilościowe, diachroniczne, porównawcze, strukturalistycznie-etymologiczne, badanie typów semantycznych i tematycznych. Wydaje się, iż większa selekcja, jeśli chodzi o podejście metodologiczne, np. ograniczenie się do badania

jakościowego, mogłyby dać w niektórych miejscach bardziej pogłębione wyniki, o czym w dalszej części recenzji.

Na teoretyczne rozważania w rozprawie składają się rozdziały 2. i 3., a także rozdział 5 poświęcony funkcji marketingowej nazw organizacji non profit.

Rozdział 2., który nosi tytuł *Stato attuale della ricerca* dzieli się na trzy podrozdziały, omawiające osiągnięcia onomastyki we Włoszech, w Polsce i w innych krajach europejskich. Oceniam ten rozdział jako bardzo cenny, gdyż wprowadza czytelnika, niekoniecznie specjalistę, w tę dziedzinę, przedstawiając główne tendencje badawcze i opracowania. Autorka dokonała tu rzetelnego przeglądu piśmiennictwa. Zmierzając ku osiągnięciu pełnego obrazu stanu badań, można by włączyć do pracy na przykład następujące pozycje:

- Caffarelli, Enzo. 2012. *L'uso dei marchionimi aziendali nei nomi dei prodotti*. In: Cotticelli Kurras, P; Ronneberger-Sibold, E; Wahl, S. *Il linguaggio della pubblicità italiano e tedesco: teoria e prassi. Italienische und deutsche Werbesprache: Theorie und Praxis*, 57-83. Alessandria: Edizioni dell'Orso.
- D'Achille, Paolo, Patota, Giuseppe. 2016. *L'italiano e la creatività: marchi e costumi, moda e design*. Firenze: goWare.
- Janner, Maria. 2012. *Sintassi dei nomi di marca in italiano. Note sulla determinazione*. In: Cotticelli Kurras, P; Ronneberger-Sibold, E; Wahl, S. *Il linguaggio della pubblicità italiano e tedesco: teoria e prassi. Italienische und deutsche Werbesprache: Theorie und Praxis*, 157-175. Alessandria: Edizioni dell'Orso.
- Janner, Maria. 2018. *Sguardi linguistici sulla marca: Analisi morfosintattica dei nomi commerciali in italiano*. Bern: Peter Lang.

Za wartościowe należy uznać także wskazanie różnic pomiędzy terminologią włoską i polską, zreferowanie dyskusji na temat zakresu chrematonimii, z uwzględnieniem innych niż tylko polskie prac slawistycznych.

Rozdział 3., o tytule *Breve storia delle organizzazioni non profit*, przybliża włoskie organizacje non profit na tle europejskim z perspektywy historycznej i administracyjnej, co dostarcza wiedzy przydatnej w kolejnym rozdziale.

Najważniejszą częścią rozprawy doktorskiej jest rozdział 4, bardzo obszerny i rozbudowany (str. 32-138), który zawiera część analityczną pracy, zgodnie z tytułem: *Analisi del corpus*. Dzieli się na 5 części, wyodrębnionych ze względu na sposób, w jaki klasyfikują one i omawiają materiał badawczy.

Autorka rozpoczyna część badawczą od przedstawienia form prawnych, w jakich funkcjonują organizacje non profit we Włoszech, a które uwidaczniają się (najczęściej) też w nazwie jako element opisowy.

Następnie, omówione zostają nazwy organizacji non profit powstałe w procesie transonimizacji, sklasyfikowane przez Autorkę jako *tipi onomastici*. Chodzi tu o nazwy wyodrębnione na podstawie utworzenia od innego onimu. Podział nazw o pochodzeniu transonimicznym bazuje na typie onimu, od którego nazwa pochodzi, a więc mamy tu wyróżnione nazwy utworzone z wykorzystaniem toponimów, antroponimów, chrematonimów, ideonimów i onimów fikcyjnych oraz kosmonimów (zwanych również astronimami). Na uwagę zasługuje precyzja, z jaką Doktorantka stosuje terminologię dziedzinową i szczegółowość kategoryzacji, która z niej wynika. W konsekwencji, w ramach nazw wykorzystujących toponimy, zostają wyszczególnione ich podtypy: toponimy lokalne, światowe, hydronimy, oronimy. W części przypadków Autorka opatruje komentarzem omawiane nazwy, np. wskazuje zaskakująco rzadkie, w zestawieniu z górzystym ukształtowaniem terenu w dużej części Włoch, użycie oronimów do tworzenia nazw organizacji.

Również analizowane antroponimy, na bazie których utworzono nazwy organizacji non profit, zostały podzielone na kolejne podkategorie, Autorka wymienia antroponimy osób prywatnych (w formie oficjalnej i hipokorystycznej), osób publicznych oraz hagianimy. Jako oddzielną kategorię omówiono nazwy bazujące na imionach papieża Jana Pawła II. W wielu omawianych przypadkach pani mgr Justyna Groblińska podejmuje się zbadania i zinterpretowania motywacji powstania danej nazwy organizacji, przy wykorzystaniu wiedzy pozajęzykowej. Ponadto, wykazuje się wrażliwością na aktualną tematykę społeczną przejawiającą się również w badaniach językoznawczych, jak np. kwestia toponomastyki kobiecej (str. 45-46), mającej na celu zwiększenie widoczności kobiet w przestrzeni publicznej poprzez odpowiednie nazewnictwo miejsc, upamiętniające ważne postaci kobiece.

Analiza chrematonimów będących bazą kolejnych chrematonimów staje się dla Autorki okazją do słusznej refleksji na temat złożoności procesu transonimizacji i konieczności odwołania się do czynników pozajęzykowych, takich jak np. rodzaj działalności organizacji, by uniknąć niewłaściwych interpretacji nazwy.

Wśród ideonimów i innych nazw fikcyjnych pojawiających się w nazwach organizacji Autorka wyróżnia tytuły literackie, tytuły muzyczne i filmowe, antroponimy i toponimy fikcyjne oraz inne ideonimy i onimy fikcyjne. Nie jest dla mnie czytelny klucz wyodrębnienia

tej ostatniej podkategorii: nie kwestionuję jej, ale w pracy nie znajduję satysfakcjonującego wyjaśnienia.

W podrozdziale 4.3 pod tytułem *Tipi formali* Autorka rozpatruje m.in. elementy obcojęzyczne, często wynikające z geograficznej bliskości miejsca, w którym danego języka się używa, czynników historycznych czy wpływów kulturowych. Pani mgr Justyna Groblińska wspomina też o fundamentalnej w rzeczywistości włoskiej kwestii dialektów i języków regionalnych, choć zostały potraktowane one dość pobieżnie.

W dalszej części podrozdziału Autorka omawia neologizmy, frazeologizmy, akronimy, zdania, szczegółowo podzielone na dalsze podkategorie, a także użycie różnych części mowy i ich form (np. przysłowki, zaimki, tryby, gerundium, stopniowanie przymiotników, zdrobnienia i spieszczenia, onomatopeje, itp.). Nie budzi wątpliwości zaangażowanie Autorki i jej skrupulatność w wychwytywaniu spośród bogatego korpusu głównych mechanizmów i tendencji wykorzystania materii językowej do tworzenia nazw organizacji.

Podrozdział 4.4. zatytułowany *Tipi retorici* rozpoznaje kolejny katalog środków językowych stosowanych do tworzenia nazw organizacji non profit, a mianowicie figury retoryczne takie jak metafora, metonimia, oksymoron, antyteza, eufemizm, personifikacja, porównania, paronomazja i intertekstualność.

Dostrzeżenie aspektu retorycznego, a więc takie użycia języka, które nie sprowadza się do pięknej wymowy (nawiązując do *ars bene dicendi* Kwintyliana), lecz nakierowane jest na przekonywanie współgra, w mojej opinii, z podkreślanym przez Autorkę aspektem marketingowym nazw organizacji non profit. Moje wątpliwości rodzi tu zaliczenie odniesień intertekstualnych do mechanizmów retorycznych, dla którego nie znajduję w pracy uzasadnienia.

W kolejnym podrozdziale zatytułowanym *Tipi semantici* analiza przenosi się na poziom znaczenia, a dzieje się tak przy wykorzystaniu metody pól semantycznych. Autorka wyróżnia cztery główne obszary znaczeniowe, są to kultura, natura, religia (ujęta oddzielnie) i człowiek. Interesujący jest dostrzeżony przez Autorkę potencjał glottodydaktyczny tak analizowanych nazw: materiał nazewniczy może służyć nauczaniu języka włoskiego jako obcego w zakresie np. leksyki. Ponadto, Autorka podkreśla dominujący antropocentryzm w tworzeniu nazw organizacji non profit, odzwierciedlający istotę ich działalności, a więc skupienie na człowieku, pomoc mu w jego potrzebach, problemach, chorobach. I to właśnie nazwy chorób stanowią częsty i znaczący element konstrukcyjny nazw organizacji. Doktorantka trafnie dostrzega tu powiązanie ze specjalistycznym językiem medycznym, gdzie

jednoznaczność, precyzyjność terminu i komunikatu w ogóle jest cechą konstytutywną tej odmiany, także w przypadku nazw organizacji użycie konkretnego pojęcia w nazwie ułatwia wyszukanie i rozpoznanie danej organizacji.

Ostatni podrozdział części analitycznej, a więc 4.6 noszący tytuł *Tipi tematici* przedstawia kolejny sposób skategoryzowania omawianych chrematonimów, tym razem według klucza tematycznego rozumianego jako typ działalności ujęty w nazewnictwie. Autorka posiłkuje się tu istniejącymi już klasyfikacjami, m.in. Artura Gałkowskiego, by zaproponować własne rozwiązanie, w którym rozróżnia 16 typów tematycznych i wykazać zmiany o charakterze cywilizacyjnym, np. powstanie nieopisywanego wcześniej typu nazw organizacji zajmujących się kremacją.

W rozdziale 5. pod tytułem *NONP e la funzione di marketing* pani mgr Justyna Groblińska podejmuje rozważania na temat funkcji marketingowej nazewnictwa organizacji non profit. Myśl ta pojawia się już wcześniej w rozprawie, tu Autorka poświęca więcej uwagi charakterystyce chrematonimii społecznościowej i marketingowej, dowodząc funkcji marketingowej nazw organizacji non profit. Te wnioski prowadzą Autorkę do próby odpowiedzi na pytanie o to, jak skutecznie tworzyć tego typu nazwy. W oparciu o literaturę przedmiotu i własne badania Doktorantka prezentuje katalog cech takich jak: zwięzłość, oryginalność, poprawność, zrozumiałość dla odbiorcy, kreatywności i zdolność przykucia uwagi, jednolitość.

Pracę wieńczą tradycyjne komponenty rozprawy naukowej: wnioski, tu w dużej mierze ujęte w punktach, ale wyczerpujące, oraz bibliografia, która została starannie opracowana. Zbiór źródeł bibliograficznych jest odpowiednio obszerny, a składają się nań opracowania naukowe w języku włoskim, polskim, ale także angielskim, niemieckim i in.

Omawiana rozprawa bez wątpienia przykuwa uwagę recenzenta skalą zebranego materiału nazewniczego i jednocześnie bardzo szczegółową, przemyślaną kategoryzacją nazw, operującą na różnych poziomach analizy. Jest to bezdyskusyjny walor pracy. Wracając do zapowiedzianych uwag o charakterze metodologicznym, rozważyłabym jeszcze mocniejsze postawienie na aspekt jakościowy badania, może nawet z pominięciem elementów ilościowych, które mają tu w moim odczuciu charakter raczej dodatkowy. Podejście jakościowe, skupione na zrozumieniu i interpretacji, pozwoliłoby jeszcze dokładniej omówić zebrany materiał językowy, zwłaszcza z punktu widzenia motywacji nazwy i mechanizmów realizacji funkcji, którą ma spełniać. Oczywiście, nie jest tak, iż tego aspektu nie ma w rozprawie: Autorka wielokrotnie odnosi się do rzeczywistości pozajęzykowej, by wyjaśnić pochodzenie nazwy, zauważa ich wieloznaczność interpretacyjną, jednak praca stałaby się

bogatsza, gdyby niezwykle cenna typologia wzbogacona została jeszcze bardziej pogłębianą interpretacją.

Wśród pytań, które można by zadać są następujące: jakie elementy pozajęzykowe potencjalnie determinują kształt nazwy? Na czym konkretnie polega realizacja funkcji marketingowej przez nazwy organizacji non profit? Do jakich mechanizmów perswazji i marketingu się odwołują? Jak na poziomie językowym odbywa się ta promocja przy pomocy nazwy?

Przykładowo, obserwowane w analizowanych nazwach gry językowe, twórcze przetworzenia zastanego materiału językowego nie zawsze są w pełni wyjaśnione, jak np. w przypadku nazw AFRICA... MISSION POSSIBLE! czy ASSOCIAZIONE BLOOD RUNNER – ONLUS (str. 56), gdzie znajdziemy co prawda odwołanie do filmu Blade Runner Ridleya Scotta i informację o zamianie *blade* (ang. ostrze) na *blood* (krew), ale bez znajomości kontekstu działalności organizacji, bez znajomości filmu *Mission Impossible* czytelnik niekoniecznie musi być w stanie poprawnie zinterpretować zastosowane zabiegi językowe. Czasem niezbędne wyjaśnienia są przeniesione do przypisu (np. przypis 82, str. 53), niekiedy zupełnie ich brak (np. str. 54: o ile można od czytelnika oczekiwać znajomości nazw takich jak La Gioconda czy Ostatnia Wieczerza, o tyle NON TI SCORDAR DI ME niekoniecznie będzie czytelne). Bez tej wiedzy analiza struktury nazwy wydaje się niewystarczająca.

Powraca tu nadal pytanie o funkcję poszczególnych elementów językowych wykorzystywanych do tworzenia nazw, zwłaszcza że Autorka podkreśla ich wymiar marketingowy. Tego typu niedosyt powstał, na przykład, przy okazji analizy elementów dialektalnych i regionalnych w nazwach organizacji: jaką rolę mają one odgrywać? Informacyjną, ekspresywną, perswazyjną...? Czy mają walor humorystyczny, komiczny czy służą identyfikacji? W niektórych wypadkach (np. zdań, str. 71) odnajdujemy cenną próbę odpowiedzi o funkcję danego elementu strukturalnego, niekiedy wyjaśnienie mechanizmu i jego funkcji można by pogłębić, jak w przypadku modyfikacji frazeologizmów: Autorka wyjaśnia, iż w nazwie IL SETTIMO GELO SOCIETÀ COOPERATIVA SOCIALE (str.67) chodzi o zamianę *cielo* (wł. niebo) / na *gelo* (wł. mróz, stąd: gelato – lody), wynikającą z profilu działalności organizacji, natomiast dodanie informacji o mechanizmie fonetycznym/fonologicznym, jego efekcie humorystycznym i jego funkcji (informacyjnej? perswazyjnej?) wzbogaciłoby rozumienie oddziaływania nazwy. Chcę podkreślić, iż uwagi te odnoszą się jedynie do pogłębienia aspektu jakościowego obecnego przecież w rozprawie, a nie mają na celu wykazanie jego braku.

Podsumowując najważniejsze osiągnięcia naukowe dysertacji, składające się na jej pozytywną ocenę, należy wskazać przede wszystkim przysporzenie wiedzy w zakresie chrematonimii. Autorce udało się trafnie przedstawić najważniejsze pojęcia i linie dyskusji chrematonomastycznych poprzez odwołanie się do stosownej literatury przedmiotu, ale w trakcie referowania poglądów innych badaczy pani mgr Justyna Groblińska prezentuje i uzasadnia też własne stanowisko, jak miało to miejsce w przypadku rozważań funkcji marketingowej nazw własnych organizacji non profit. Gotowość do dyskusji ze stanowiskami innych naukowców jest istotną częścią pracy naukowej, zatem warto docenić samodzielność refleksji Autorki, która towarzyszy sprawności w posługiwaniu się wiedzą i terminologią językoznawczą.

Tę autonomię naukową widać również w innych autorskich propozycjach zawartych w dysertacji, jak wykorzystanie chrematonimii w dydaktyce języka obcego lub sporządzenie zestawu cech charakteryzujących dobrą nazwę organizacji, mogącego stanowić wskazówkę dla przyszłych twórców.

Kolejnym walorem pracy jest staranność w zebraniu, opracowaniu i uporządkowaniu przytaczanych w pracy przykładów: zarówno ich liczba, jak i omówienie sprawiają, iż stanowią cenny materiał nie tylko językowy, a wręcz etnograficzny. Dowodzą znacznej kreatywności twórców włoskich nazw organizacji non profit, wykorzystujących i zarazem kształtujących aktualne tendencje w języku włoskim, czerpiących z bogactwa form, mechanizmów i strategii językowych i retorycznych, które składają się na współczesny repertuar Włochów.

Doktorantka wykazała się też dużą znajomością kultury włoskiej jako takiej i lokalnego kontekstu funkcjonowania organizacji non profit, trafnie odczytując różnego typu nawiązania intertekstualne w omawianych nazwach i wykorzystując wiedzę o charakterze realioznawczym do analizy językoznawczej.

Ocena formalnej strony pracy

Strona językowa i edytorska pracy nie budzi zastrzeżeń. Praca napisana jest płynnym i poprawnym językiem włoskim, z zachowaniem wymogów stylistycznych charakterystycznych dla stylu naukowego. Niewielkie usterki nie wpływają na tę pozytywną ocenę, gdyby jednak myśleć o wykorzystaniu rozprawy w postaci publikacji czy to całości, czy to fragmentów w postaci artykułów warto zwrócić uwagę na następujące punkty:

- literówki: **pro pubblico bono* (str. 103, powinno być: *publico*); **Fra la tracce di varietà locali* (str. 62, powinno być: *le*);

- szyk zdania: **L'idea dell'uso dei materiali onomastici nella glottodidattica ha già accennato Galkowski* (str. 100); **L'uso delle lingue straniere (...) nella crematonimia nota tra l'altro nel testo sopraccitato Palinciuc* (str. 58);

- przymiotnik: **una parte integrale* (str. 139, powinno być: *integrante*);

- rodzajniki: w następujących fragmentach **sarà adesso sottoposto alla profonda osservazione linguistica* (str. 32), **che meritano la descrizione specifica* (str. 66) rozważyłabym użycie rodzajnika nieokreślonego, w zdaniu **Interessante sembra anche attenzione prestata all'aspetto...* (str. 147) dodałabym rodzajnik określony;

- zaimek względny: **uno degli elementi (...) cui obiettivo è ottenere* (str. 139, raczej: *il cui obiettivo*).

Zastanowiłabym się również, nad przymiotnikiem *esemplare* zastosowanym w pracy do opisanie korpusu, a raczej wyboru przykładowych, ale reprezentatywnych elementów korpusu poddanego analizie w rozprawie. Rozważyłabym tu użycie przymiotnika *esemplificativo* jako może bardziej stosownego. Uwagi te rozumiem jako sugestie, mające na celu ulepszenie już i tak dobrego tekstu.

Odbiór treści ułatwiają tabele i inne elementy graficzne. Autorka z dużą starannością zadbała o prezentację materiału i rozważań, motywując w czytelny sposób swoje wybory edytorskie.

Całkowicie poprawny jest również sposób korzystania ze źródeł. Autorka właściwie stosuje cytaty, odnośniki, zapis bibliograficzny, słusznie wydzielając źródła internetowe w odrębnej części.

Konkluzja

Przedstawiona do oceny praca doktorska Pani mgr Justyny Groblińskiej pt. „*Nomi delle organizzazioni non profit in Italia nella prospettiva crematonomastica*” jest wartościowym wkładem w badania italianistyczne: stawia i sprawnie opracowuje istotny temat badawczy, właściwie wykorzystuje skrupulatnie zebrany korpus nazw, potwierdzając umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Autorkę. Poczynione przeze mnie powyżej uwagi nie mają wpływu na ostateczną pozytywną ocenę pracy. Podsumowując,

stwierdzam, iż dysertacja ta spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim, wnioskuję
zatem o dopuszczenie Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Warszawa, dnia 25.10.2021 r.

dr hab. Kamila Miłkowska-Samul

K. Miłkowska-Samul